

համար խնդրոյ առարկայ դրամը. որովհետեւ այս թաղաւորը սովոր էր ամէն օր յիսուն անգամ կամ աւելի փոխել իր հազուստները, որոնք ժողովուրդին կը բաժնուէին, մէկ արժողին փոխարէն տաս պահանջելով: Սակայն ոչ ոք պէտք է ինքզինքը ցոյց տայ կամակոր նման հազուստներ ընդունելու, ընդհակառակը՝ պէտք է մեծ շնորհապարտութիւն ցոյց տայ որ թոյլ կը տրուի ստանալ զանոնք»⁽³⁸⁾:

Այսպէս հայոց բաժինը Պարսկաստանի հիւսուածեղէններու արտադրութեան, ներածման եւ արտածման մէջ աւելերեւ է: Անգլիացի ուղեգիր Ճորճ Սանտիս կը վկայէ որ 1610ին Կ. Պոլիս այցելութեան առեւն կը նկատէ որ հոն Անգլիացի վաճառականներ «կ'առնեն նաեւ բաւական քանակութեամբ հում մետաքս, եւ Պարսկաստանի գորգեր, որոնք անկէ կը բերուին ցամաքի ճանապարհով հայ վաճառականներու կողմանէ»:

1739ին հրատարակուած երեք հատոր Անգլիերէն պատմութեան մէջ կը վկայուի որ Պարսկաստան կ'արտածէ «մետաքս, դիպակներ, գորգեր եւ ուրիշ ճոխ ապրանքներ»: Իսկ վաճառականութեան մէջ հայ քրիստոնեաներ եւ հնդիկ Պանիաներ, ամէնէն լաւ բաժինը ունին..... բայց հայերը կը վարեն եւրոպական ամբողջ առեւտուրը»⁽³⁹⁾: Ասիկա շատ կը յիշեցնէ նոյնիսկ մեր ժամանակներուն պարսկական վաճառականութեան դոյալիճակը: Նոյնիսկ գորգի արտագրութիւնը բոլորովին հայոց ձեռքն է, ինչպէս նաեւ վկայութիւններ չեն պակսիր ցոյց տուող թէ «ամենընտիր կապերունքը եւ գորգերը

(38) Այս հատուածը (ինչէս նաեւ անախդ ամբողջութիւն) Անգլիերէն հրատարակուած է A Narrative of Italian Travels in Persia. — Trans. Charles Grey, London, 1873, որմէ թարգմանուած է նաեւ Հայերէն (հայ մասերը) Յով. Յակոբեանի «Ուղեգրութիւններ Ա հատորին մէջ (Երեւան, 1932). այս մասը տես էջ 340: Անգլիերէնը եւ որով անկէ եկած. հայերէնը պակասաւոր են: Ես ունիմ վատիկանի ձեռագրին հարազատ Անգլիերէն թարգմանութիւնը: Հայերէնին մէջ Զուլայի համար կ'ըսուի «Զուտտիայ» (հաւանօրէն Զուլֆա): Տասնէհինգ հակի տեղ կը դրուի «25 բեռ կտորեղէն եւ շատ աւելի»: Հարկահաւաք թուախալ Պէյի անունն իսկ չկայ, եւ ուրիշ սխալներ:

(39) Modern History, London, 1739, Vol. I, p. 385. Նման ուրիշ դրոշմը, թովմաս Օզգարն, կը վկայէ. «օրական մեծ քանակութեամբ ճոխ ապրանքներ կը փոխադրուին դէպի Պարսկաստանի, Արարիոյ եւ Թաթարաց երկրի ներսերը կամ անկէ կ'արտահանուին, ուղտերու եւ ջորիներու կարասներով, սակայն այս եւ միւս առեւտուրը գլխաւորաբար կը կատարուի հայ քրիստոնեաներէ կամ հրեաներէ. մահմետական հպատակներ շատ մտադիր չեն երեւար առեւտուրի» (A Collection of Voyages and Travels, Vol. I, p. 501, London, 1745).

Հին սակաւցուցակ մը մեզի հետաքրքրական ծանօթութիւն կու տայ: 1704ին Անգլիացի եւ Հոլանդացի, նաեւ Կոմսորոնէն (Պարսկաստան) դէպի Սուրաթ (Հընդկաստան) հակ մը գորգ, Թաւրիզի հարիւր մասուն կշտող, նաւով փոխադրելու համար 300 շահի նաւաղէժ կ'առնէր: Իսկ այս գինը վճարողներէն՝ միայն հայերը պաշտպանուած էին նաւային վնասներէ, եւ հատուցման իրաւունք կը վայելէին, ըստ Իսղ-Ինսիա Ընկերութեան պայմանագրութեանց: Ասկէ զատ, բացառապէս հայերը իրաւունք ունէին իրենց ապրանքին հետ նոյն ընկերութեան նաւուն վրայ ճամբորդելու, վայելելով ամէն օժանդակութիւն:

Հետաքրքրական ուրիշ պատասիկ մըն է, որ պարսկական թալանուած գորգեր երբեմն հայերու ձեռքն ալ կ'անցնէր: Երուսաղէմի Պօղոս Գ պատրիարքը 1726ին համար իր հօր սա խօսքերը կը յիշէ. «Իմ ապրանաջ մէջ անիրաւ ստացուածք ոչ գոյր, բայց միայն մէկ կապերա ի Թէվրիզու բերեալ թալանէն, զոր սոի ժամանակին գին երեք ապախ» (Սիոն. — 1933, էջ 46):